

Lokalproducerade livsmedel och bygdegemenskap

– En studie om hur kommuntjänstepersoner och lantbrukare i Vingåkers kommun förhåller sig till närproducerat och ekologisk produktion

Locally produced food and the sense of community - A study of how municipal officials and farmers in the municipality of Vingåker relate to local and organic food production

Viktor Rombrant

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2021

Lokalproducerade livsmedel och bygdegemenskap – En studie om hur kommuntjänstepersoner och lantbrukare i Vingåkers kommun förhåller sig till närproducerat och ekologisk produktion

Locally produced food and the sense of community – A study of how municipal officials and farmers in the municipality of Vingåker relate to local and organic food production

Viktor Rombrant

Handledare: Nora Wahlström, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land
Bitr. handledare: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land
Examinator: Cristian Alarcon Ferrari, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land
Bitr. examinator: Örjan Bartholdson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling
Kurskod: EX0888
Program/utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land

Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2021

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Lokalism, lokalproducerat, närproducerat, hållbarhet, bygdegemenskap

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Avdelningen för landsbygdsutveckling

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammanfattning

Enligt Sveriges nationella livsmedelsstrategi ska den totala livsmedelsproduktionen i Sverige öka. Strategin ska bland annat bidra till att närproducerade- och ekologiska livsmedel ökar. Bland målen i livsmedelsstrategin finns också ett mål om att 60 procent av maten som serveras inom kommunala verksamheter ska vara ekologisk till 2030. I ljuset av detta är det intressant att undersöka hur kommuntjänstepersoner och lantbrukare resonerar kring frågor om livsmedelsproduktion. Syftet med uppsatsen är därmed att bidra med förståelse för hur olika aktörer resonerar om lokal livsmedelsproduktion och ekologisk hållbarhet. I framtagandet av material för uppsatsen genomfördes intervjuer med kommuntjänstepersoner och lantbrukare i Vingåkers kommun. Därefter analyserades materialet utifrån den politiska filosofin *lokalism*, med fokus på ekologisk hållbarhet och lokalproducerad mat. I intervjuerna med kommuntjänstepersonerna visade det sig att kommunen inte har så många lokalproducenter att köpa ifrån. När det gäller handeln mellan lokalproducenter och kommunen verkar det inte handla så mycket om ekonomiska värden eller ekologisk hållbarhet, utan snarare om symboliska handlingar och en lojalitet gentemot bygden och gemenskapen. Därutöver identifierades likheter mellan lantbrukares och kommuntjänstepersoners resonerande och defensiv lokalism. Slutligen framkom det att de kommunanställda har flera målkonflikter att hantera i sina arbetsroller i valet mellan olika livsmedel.

Nyckelord: Lokalism, lokalproducerat, närproducerat, hållbarhet, bygdegemenskap

Abstract

According to the Swedish food strategy the domestic food production should increase. The intentions of the strategy, more specifically, is that the locally produced food should increase and organic food as well. The strategy also contains more specific goals. For instance there is a goal for municipalities to reach by 2030 where 60 percent of the food that is consumed within the public sector should be organic. In the light of this it is interesting to examine how municipal officials and farmers reason regarding food production. Therefore, the purpose of this thesis is to contribute with an understanding for how actors reason about local produce and ecological sustainability. The study is based on qualitative interviews with farmers and municipal officials within the municipality of Vingåker. The interviews are analyzed on the basis of localism and with an emphasis on ecological sustainability and locally produced food. The findings of the study show that the most important aspect of the trade between farmers and the municipality of Vingåker, is to preserve or strengthen the rural community of Vingåker. Despite the comprehensive agriculture in Vingåker, there are few suppliers that actually deliver food to the municipality of Vingåker. Finally, there are some similarities between defensive localism and the reasoning of municipal officials and farmers.

Keywords: Localism, local food production, rural community, sustainability

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
1.1. Bakgrund	9
2. Syfte och frågeställningar	11
3. Metod och material	12
4. Teori	15
5. Förutsättningar för en liten landsbygdskommun	18
6. Betydelsen av lokalt producerad mat	20
6.1. Ekonomisk betydelse.....	20
6.2. Närhet, etik och stöttandet av det lokala	22
6.3. Landskapets betydelse.....	23
6.4. Svenska livsmedel och livsmedelsförsörjning viktigast	24
7. Ekologisk hållbarhet	26
7.1. Transporters betydelse.....	26
7.2. Ekologiskt eller lokalproducerat.....	27
7.3. Målkonflikter	29
8. Avslutande diskussion	30
Referenser	33

1. Inledning

EU:s målsättning är att unionen ska vara klimatneutral senast år 2050. Detta kräver att växthusgasutsläppen minskar i en rad olika sektorer, exempelvis inom transport och jordbruk (EU u.å.). För att minska transporter och främja ett mer hållbart jordbruk har lokalproducerad mat alltmer kommit att betraktas som ett mer hållbart sätt att producera mat på. Samtidigt finns det kritiker som varnar för att okritiskt välja lokalproducerade livsmedel som i själva verket kan vara mindre hållbara än andra alternativ (DuPuis & Goodman 2005).

När det gäller just Sverige och även Europa har det på senare år skett ett ökat intresse för närproducerad- och ekologisk mat (Techane Bosona & Girma Gebresenbet 2018). Inte minst har detta blivit väldigt tydligt nu under corona-pandemin, där försäljningen av lokalt producerad mat genom rekoringar har ökat (Ja 2020). Även bland svenska kommuner har intresset för svensk och ekologisk mat vuxit sig större på senare år (Ekomatcentrum 2020). Att andelen ekologisk mat ökar inom kommuners verksamheter rimmar väl med Sveriges livsmedelsstrategi, där det finns mål om att 60 procent av maten inom kommuners offentliga kök (skola, äldreomsorg med mera) ska vara ekologisk till 2030 (Näringsdepartementet 2016a). Än så länge finns det fyra kommuner i Sverige som når upp till detta mål, medan den genomsnittliga nivån av ekologiska livsmedel i kommuners verksamheter ligger på 36 procent (Livsmedelsverket 2021). Utifrån livsmedelsstrategin ska också den totala produktionen av livsmedel inom Sverige öka vilket innefattar både konventionellt- och ekologiskt producerade livsmedel. Enligt strategin ska även andelen närproducerade livsmedel öka (Näringsdepartementet 2016a).

Inom fältet finns det framförallt tre sätt att argumentera på för och emot lokalt producerad mat. Till att börja med handlar det första argumentet om matsäkerhet, ett andra om hållbar utveckling och det tredje om att närproducerad mat inte nödvändigtvis är mer hållbart varken socialt, ekologiskt eller ekonomiskt. När det gäller matsäkerhet eller livsmedelsförsörjning, kan lokalt producerade livsmedel vara ett sätt för kommuner att skapa sig bättre förutsättningar att hantera eventuella kriser, där tillgänglighet till el, bränslen och mat minskar (Granvik 2012).

Enligt (Saifi et al. 2009) har kommuner goda möjligheter att bidra till en mer hållbar livsmedelsproduktion. För att nämna några exempel kan kommuner inom verksamheter som skola och äldreomsorg styra över matens kvalitet men också i viss mån styra över vart maten köps ifrån. Kommuner kan också via skolor bedriva arbete som syftar till att barn och unga får med sig ett hållbarhetstänk, vilket i sig skulle kunna handla om att välja mat som har mindre miljöpåverkan. Andra sätt för kommuner att främja ett hållbart lantbruk är att bidra till samverkan lantbrukare emellan och mellan lantbrukare och kommunen. Det kan handla om att nyttja resurser på ett bättre sätt, så att till exempel en lantbrukare med djur kan förse en närliggande växtodlingsgård med gödsel.

I tal om livsmedelsproduktionens negativa klimatpåverkan hamnar inte sällan fokus på lokalproducerade livsmedel då de antas vara mer miljövänliga i och med att närproducerat ofta innebär kortare transporter. Men huruvida ett närproducerat livsmedel är mer miljövänligt än ett utländskt beror på vilket sätt livsmedlet i fråga har producerats på (Röös & Wivstad u.å.; Wretling 2010). En lantbrukare som producerar exempelvis griskött till närmsta kommun, skulle kunna använda sig av spannmål som kommer långväga ifrån en annan ort och kombinera det med soja från Brasilien, vilket gör produktionen mindre miljövänlig. Samtidigt kan motsvarande jordbruk i andra länder också vara effektivare. Detta kan innebära att det i vissa fall är mer klimatsmart att välja utländska produkter jämfört med närproducerat. Det är därmed inte säkert att närproducerade livsmedel är mer ekologiskt hållbara än till exempel utländska livsmedel (Wretling 2010).

Den här uppsatsen kommer framförallt att fokusera kring Vingåker kommuns inköp av lokalproducerade- och ekologiska livsmedel och hur olika aktörer resonerar om dessa produktionsformer. Kommunens men också lantbrukares sätt att resonera om dessa frågor kommer diskuteras bland annat utifrån dessa tre ovan nämnda argumentationssätt. När det kommer till kommuners inköp av livsmedel finns en rad olika aspekter att ta hänsyn till. Det kan handla om huruvida lokala producenter ska gynnas eller om de livsmedel som har minst klimatavtryck ska prioriteras. Och vad är viktigast, närproducerat eller ekologiskt? Bevarandet av jordbrukslandskapet? I och med att dessa frågor är omstridda och förutsätter viss förkunskap, är det intressant att undersöka hur tjänstepersoner inom en kommun resonerar kring frågorna och hur olika val motiveras.

Varför just Vingåker kommun valdes för denna uppsats grundar sig i att Vingåker är en landsbygdskommun med ett omfattande lantbruk. Detta faktum gör det intressant att undersöka hur en sådan kommun arbetar med frågor gällande ekologisk- och närproducerad mat. Att lantbruket utgör en så stor del av näringslivet i Vingåker

gör också att det blir extra intressant och se vad en landsbygdskommun som Vingåker har för möjligheter att köpa lokalt producerade livsmedel.

1.1. Bakgrund

Vingåker kommun

Vingåker är en landsbygdskommun belägen i Södermanlands län med ett invånarantal på 9111 invånare (2019) (Vingåker kommun 2020a). Vingåkers kommun täcker ett område på 370 km² som till stor del utgörs av skogsmark, betes- och åkermarker. Det finns flera sjöar i området och flera kulturhistoriska miljöer som till exempel Säfstaholms slott eller Österåker, vilket Vingåker kommun beskriver som en ”gammal och genuin landsbygd” (Vingåker kommun 2020a: 10). Som nämnts ovan utgör jordbruket en stor del av företagen i Vingåker. Närmare bestämt bedrivs ungefär 30 procent av företagen i Vingåker inom de areella näringarna vilket innefattar jordbruk men också skogs- och vattenbruk. Med tanke på lantbrukets storlek i Vingåker kan det också vara intressant och känna till vad som odlas och produceras i kommunen. Det rör sig bland annat om mjölk, spannmål, kryddor, rapsolja, nöt- och griskött, varav spannmål och mjölk är några av de mer dominerande produktionsinriktningarna. När det kommer till kommunens nuvarande måltidspolitiska program (2017-2019) finns där bland andra mål ett mål om att upphandling av livsmedel i högre grad ska innefatta lokala producenter i Vingåker (Vingåker kommun 2017b). Därutöver finns mer specifika mål som till exempel att 40 procent av livsmedlen som köps in ska vara ekologiska. Det som Vingåker kommun definierar som lokalproducerat är livsmedel som är producerade inom en radie av 2,5 mil. I uppsatsen används begreppen närproducerat och lokalproducerat. För enkelhetens skull har jag valt att inte göra någon skillnad mellan begreppen.

Offentlig upphandling

Reglerna kring upphandling har sin grund i ett antal olika EU-direktiv. Det betyder att alla länder inom EU i stort, har samma regler att förhålla sig till. Likt regioner och statliga myndigheter måste även kommuner följa lagen om offentlig upphandling (LOU). Lagen syftar bland annat till att upprätthålla en konkurrensbaserad marknad inom EU där företag som erbjuder varor eller tjänster med mest fördelaktiga villkor också vinner upphandlingar. För kommuner och andra myndigheter innebär detta att svenska eller för den delen lokalt producerade livsmedel, i allmänhet inte får prioriteras på basis av lojalitetsskäl (Upphandlingsmyndigheten u.å.a). Där emot är det möjligt att göra direktupphandlingar, och då även med svenska eller lokala producenter, så länge beloppet för upphandlingen inte överskrider. För varor och tjänster finns en direktupphandlingsgräns på 615 312 kr (Upphandlingsmyndigheten u.å.b). Poängen med direktupphandling är att en myndighet eller kommun

inte strikt behöver följa de formkrav som annars gäller vid offentlig upphandling. Vid direktupphandling finns exempelvis inga krav gällande annonsering eller konkurrensutsättning (Upphandlingsmyndigheten u.å.c.). I Vingåkers fall har en stor del av de lokalproducerade livsmedlen som kommunen köper in, upphandlats genom just direktupphandling.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med detta arbete är att ge förståelse för hur olika aktörer inom en kommun resonerar kring frågor som rör livsmedelsproduktion och ekologisk hållbarhet.

Utifrån Sveriges livsmedelsstrategi ska den totala produktionen av livsmedel öka vilket innefattar både närproducerade och ekologiska livsmedel (Näringsdepartementet 2016). Ett av målen som finns i livsmedelsstrategin är att 60 procent av maten som serveras inom de offentliga köken ska vara ekologiska till 2030 (Näringsdepartementet 2016). För att på sikt nå detta och andra mål är det inte otänkbart att kommuner behöver göra vissa prioriteringar vid valet av ekologiska och närproducerade livsmedel. Vad som är mest ekologiskt hållbart när det gäller exempelvis ekologiska eller närproducerade livsmedel är omstritt. En relevant och intressant fråga i sammanhanget är därmed hur olika tjänstepersoner på en kommun arbetar och resonerar kring dessa frågor. Och hur resonerar lantbrukare som är verksamma inom en kommun om dessa frågor? Det är inte osannolikt att lantbrukare har annan syn på lokalproducerat och ekologiskt jämfört med kommundienstpersonernas synsätt. Det är således intressant att intervjua lantbrukare också för att få till en bredare bild.

Syftet preciseras med hjälp av följande frågeställningar:

-Hur ser kommundienstpersoner på kommunens möjligheter att köpa in större andelar lokalt producerade livsmedel? Och vad finns det för eventuella hinder och målkonflikter?

-Hur resonerar lantbrukare och kommundienstpersoner kring lokalt- och ekologiskt producerade livsmedel?

Uppsatsen är avgränsad till omfatta *kommuners* inköp av närproducerade- och ekologiska livsmedel. Jag har alltså valt att inte inkludera till exempel företags eller privatpersoners konsumtion av närproducerade- och ekologiska livsmedel i uppsatsen.

3. Metod och material

Kvalitativa studier görs för att skapa förståelse kring verkligheten och då utifrån hur olika individer själva upplever den. Empirin kommer till genom djupgående intervjuer. Intervjuerna kan vara få till antalet och leder ofta fram till någon sorts text som i sin tur kan tolkas och analyseras (Teorell & Svennsson 2007). För att jag skulle kunna besvara forskningsfrågan och frågeställningarna i denna studie, krävdes ett kvalitativt tillvägagångssätt. Det var genom att jag gjorde djupintervjuer som det blev möjligt att skapa förståelse för hur berörda personer resonerar kring frågor om livsmedelsproduktion. Med det sagt hade det varit svårt och få fram det material jag ville åt med ett kvantitativt grepp. När kontakten inleddes med både lantbrukare och tjänstepersoner informerades de om att allt deltagande i studien är frivilligt samt att de när som helst kan avbryta sitt deltagande. Därefter har jag i viss utsträckning anonymiserat intervjupersonernas deltagande såtillvida att deras namn inte används. När det gäller kommuntjänstepersonerna har jag valt att hänvisa till deras titlar eftersom det då blir tydligt hur varje tjänsteperson resonerar utifrån den roll de har. Medan intervjuerna med tjänstepersonerna på kommunen genomfördes via videosamtal i Zoom gjordes intervjuerna med lantbrukarna både över telefon och videosamtal. Även om det är en viss skillnad mellan att göra intervju digitalt och fysiskt, upplevde jag det inte som att det hade någon märkbar betydelse för resultatet av intervjuerna. Vad det gäller formen för intervjuerna var dessa till sin karaktär semistrukturerade. Detta gjorde det möjligt för mig att ställa både öppna - men också mer specifika frågor som jag i förväg hade satt samman. Då intervjufrågorna sattes ihop strävade jag efter att göra lättbegripliga- och korta intervjufrågor som var anpassade till de olika personerna som intervjuades (Kvale och Brinkmann 2014). När det gäller min egen roll i denna studie så har jag strävat efter att distansera mig från olika ställningstaganden så långt det har gått. I och med att jag har ett stort miljöintresse har det varit viktigt att förhålla mig kritisk till vilka frågor jag ställt under intervjuerna och de tolkningar jag gjort av materialet. Med det sagt har jag försökt och se forskningsprocessen som vad Kaijser och Öhlander (2011) beskriver som: "en dialog mellan sig själv och fältet". Med dialog åsyftas här att det forskningsproblem som undersöks, undersöks utifrån flera olika synvinklar (Kaijser och Öhlander 2011: 73).

Då jag valde personer att intervjua gjorde jag ett val som benämns som strategiskt urval för att kunna få ut så mycket som möjligt av intervjuerna. När antalet undersökningsenheter är få i en studie är ett strategiskt urval att föredra framför exempelvis ett slumpmässigt urval enligt Teorell och Svensson (2007). I praktiken innebar detta att jag hade sett ut ett antal tjänstepersoner på kommunen som var relevanta att intervjua utifrån de frågeställningar jag har i uppsatsen. Därefter skedde ett visst snöbollsurval vilket innebar att utvalda intervjupersoner kom med ytterligare förslag på personer som kunde tänkas vara relevanta att intervjua. Då jag hade som ambition att få en bredare bild av lantbrukares perspektiv (i den mån det gick) valde jag att intervjua ordföranden för LRF i Vingåker som ju representerar andra lantbrukare. Den andra lantbrukaren valde jag att intervjua eftersom det kunde vara intressant och höra hur en lantbrukare som har levererat livsmedel till kommunen, resonerar kring lokalproducerad mat. En annan anledning till att jag gjorde det valet grundar sig i att hon inte är med i LRF och därmed skulle kunna ha ett annat perspektiv. Det är möjligt att resultatet av studien hade blivit något annorlunda om ännu fler lantbrukare hade intervjuats i och med att fler hade fått lyfta fram sina perspektiv. Och då tänker jag på lantbrukare som levererar till kommunen och lantbrukare som inte gör det. Utifrån ett sådant urval skulle kanske fler röster hörts gällande betydelsen av kommunens köp av lokalproducerade livsmedel. Ett alternativt urval av intervjupersoner hade varit att jag också inkluderade politiker i mitt urval. Det är trots allt kommunens politiker som till syvende och sist fattar beslut om en kommuns riktning, vilket kan ha betydelse för vad som prioriteras vid inköp av livsmedel. Så om jag hade gjort intervjuer med lantbrukare, tjänstepersoner men också politiker, hade jag sannolikt fått en ännu bredare bild av hur aktörer inom en kommun resonerar gällande inköp av livsmedel.

Intervjuade personer

- Måltidschef, Vingåker kommun
- Samhällsstrateg och bredbandssamordnare, Vingåker kommun
- Upphandlingssamordnare, Vingåker kommun
- Miljö- och folkhälsosamordnare, Vingåker kommun
- Näringslivsansvarig, Vingåker kommun
- Lantbrukare och ordförande för Lantbrukarnas Riksförbund i Vingåker (LRF), konventionell mjölkgård.
- Lantbrukare, odling av grönsaker, escargot-odling (odling av sniglar), äggproduktion. Gården är inte ekologiskt certifierad men metodiken är den samma som om gården vore ekologisk.

Vid analysen av materialet och efter att samtliga intervjuer var transkriberade gjordes en tematisering av materialet utifrån studiens syfte och frågeställningar. Detta innebar att jag sorterade olika textavsnitt från transkriberingarna under rubriker eller teman som var relevanta för studiens syfte. Genom att tematisera materialet på det här viset blev det enklare att urskilja olika mönster i materialet. Parallellt med tematiseringen gjorde jag också tolkningar av de texter jag fått fram från transkriberandet vilket likt tematiseringen är en del av analysen. Till min hjälp har jag sedan använt mig utav lokalism som ett teoretiskt ramverk för ytterligare analys. Ett sätt för att avgöra huruvida en analys håller eller inte är att gå tillbaka till materialet för att se om tolkningar är korrekta. Detta är något jag har varit mån om att göra då jag har analyserat mitt material. Genom att jag gått över materialet på nytt har jag alltså kunnat försäkra mig om att mina beskrivningar och tolkningar är riktiga (Kajser och Öhlander (2011)).

4. Teori

Den svenska översättningen för localism är lokalism (Rytkönen et al. 2013) och det är den benämningen som jag kommer att använda genomgående i uppsatsen.

Lokalism

Lokalism är ett begrepp som ofta dyker upp i litteraturen då alternativa livsmedelssystem avhandlas. Lokalism är en politisk filosofisk inriktning vilken kan ses som en motrörelse till det globala livsmedelssystemet. Det finns ingen entydig definition av begreppet (Hildreth 2011) men en mer generell definition är följande: "Localism is the belief that services should be controlled and provided, or goods produced and bought, within a local area for the benefit of people in that area." (Collinsdictionary 2021 (Webbsida)). Lokalism går med andra ord ut på att det lokala ska främjas och värnas om inom ett geografiskt område där också människorna i området gynnas. Vad som kan vara viktigt att poängtera är att det finns olika former av lokalism. Det är till exempel skillnad på europeisk och amerikansk lokalism. Lokalism i USA är till sin natur mer radikal än den europeiska motsvarigheten. Vad gäller den amerikanska lokalismen går det att tala om en rörelse driven av aktivister som ser lokalism som ett sätt att få till alternativa livsmedelssystem som är mer hållbara. I amerikansk litteratur sägs kapaciteten i lokala eller alternativa livsmedelssystem finnas i lokala normer. Det kan röra sig om etiska normer eller värderingar som är "inbäddade" i lokala livsmedelssystem. Enligt Dupuis och Goodman (DuPuis & Goodman 2005) sägs den här etiken vara bunden till specifika platser där det kan finnas en önskan om ökad samhörighet och närhet mellan människor. Och detta till skillnad från det globala och industriella livsmedelssystemet som sägs vara mer anonymt och där distansen mellan stora multinationella livsmedelsföretag och konsumenter är väldigt stor. Elaine Hartwick är inne på samma spår. Hon gör ett resonemang om att en mer geografisk konsumtion i högre grad ger upphov till "samsamhörighet mellan konsumenter, platser och nätverk som tillåter en konsumtion som är politiskt etisk" (Hartwick 1998 se DuPuis & Goodman 2005 s. 2 min översättning). När det kommer till den europeiska lokalismen så som det är skrivet om den, ses den som ett sätt att bibehålla människors uppehållen på landsbygden (DuPuis & Goodman 2005). Men det handlar också om bevarandet av den europeiska identiteten och de kulturella värden som är kopplade till föreställningen om den europeiska landsbygden. Det sistnämnda knyter också an till vad som benämns som

defensiv lokalism, vilket går ut på att värna om det lokala men då mer på en nationell och politisk nivå. Och då handlar valet av inhemska eller närproducerade livsmedel inte nödvändigtvis om miljöskäl eller kvaliteten på livsmedlen, utan snarare om en vilja att stärka det egna jordbruket (Winter 2003).

I Europa har lokalismen successivt vuxit fram till följd av en decentraliserad jordbrukspolitik inom EU. Det här har i sin tur öppnat upp för andra former av jordbruk. Samtidigt har också reformerandet av EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP) inneburit en bortgång från ett mer ensidigt jordbruk där fokus har varit på massproduktion. Som konsekvens har detta gett upphov till ett mer varierat och mångfunktionellt jordbruk (DuPuis & Goodman 2005).

Oavsett om det gäller europeisk eller amerikansk lokalism förs ofta liknande eller samma argument fram. Ett vanligt argument är exempelvis att återlokalisera matproduktionen så att det blir möjligt att få tillbaka känslan av en bygdegemenskap i lokalsamhällena. Och detta kan i sin tur ske genom att matproduktionen åter-inbäddas i lokalsamhällena samt i de sociala och lokala relationerna mellan människor (DuPuis & Goodman 2005). Enligt Winter (2003) finns också en annan form av bygdegemenskap vilken han beskriver som mer symbolisk.

För att analysera mitt insamlade material (intervjuerna) kommer jag alltså använda mig utav begreppet lokalism. Då jag använder begreppet kommer jag knyta an till dem olika synsätten inom lokalismen som återgetts ovan. I analysen av materialet kommer begreppet vara till hjälp för att öka förståelsen för vad som framkommer i materialet. Användandet av begreppet kommer också göra det möjligt att sätta in det lantbrukare och tjänstepersoner säger i ett större sammanhang.

Ekologisk och miljömässig hållbarhet kan ses som en del av lokalismen. Lokalister eller förespråkare för lokalism, ser det lokala som mer miljövänligt. I avsnittet nedan går jag närmare in på argument som lokalister ofta för fram.

Lokalism och ekologisk hållbarhet

I diskussioner om huruvida storföretags ekonomiska tillväxt kan ske på ekologiskt och hållbart sätt eller inte, lyfts lokalism emellanåt fram som en lösning. Medan multinationella företag i högre grad måste förhålla sig till priser på aktiemarknaden samtidigt som olika mål om försäljning ska nås, har mindre och lokala företag inte samma krav på sig att generera tillväxt och intäkter i samma utsträckning (Hess 2008). Enligt Hess (2008) kan mindre och lokala producenter därmed ha större utrymme till att prioritera ekologisk hållbarhet trots att det kan medföra extra kostnader eller något lägre vinster. Men trots detta menar Hess att graden av hållbarhet ändå kan variera stort mellan småskaliga eller lokala producenter. Vissa företag kan till exempel uteslutande satsa på social hållbarhet och därmed göra få insatser som syftar till att minska företagets miljöpåverkan (Hess 2008). Och han poängterar

också i artikeln *Localism and the Environment* (Hess 2008), att lokalism i praktiken framförallt handlar om lokalt ägandeskap och gynnandet av lokalproducerade produkter och inte om ekologisk hållbarhet.

Ett begrepp som ofta förekommer i debatten om lokalism är begreppet *food miles* vilket helt enkelt handlar om avståndet mellan platsen där livsmedlet produceras och platsen där livsmedlet konsumeras. Avståndet används ofta som ett argument för lokalism, då lokalproducerad mat ofta innebär kortare transporter (Hess 2008). Men det som är avgörande enligt Rööös och Wivstad (u.å.), är hur transporterna är upplagda. Skillnaden kan till exempel bestå i att transportmedlet som används vid lokalproducerad mat inte lastas på ett lika effektivt sätt som vid leveranser av betydligt större kvantiteter av livsmedel. En konsekvens av detta är att de produkter som importerats därmed skulle kunna ge upphov till mindre koldioxidutsläpp räknat per kilo (Rööös & Wivstad u.å.).

5. Förutsättningar för en liten landsbygdskommun

Något som framkom och bekräftades i nästan samtliga intervjuer var att kommunen inte hade så många alternativ att välja mellan när det gäller inköp av lokalt producerade livsmedel. Både lantbrukare och anställda inom kommunen vittnade om detta. Att kommuner har få lokala producenter att välja mellan är i sig inte ovanligt. I en tidigare intervjustudie som presenterades i artikeln *The Localization of Food Systems*, ingick 218 svenska kommuner, där framkom det att kommuner generellt hade få lokala producenter om ens några (Granvik 2012). Även om lantbruksföretag utgör en stor del av näringslivet i Vingåker, är det alltså bara ett fåtal som levererar till kommunen. Det finns flera anledningar till detta. En är att flera utav livsmedlen som produceras i Vingåker helt enkelt behöver förädlas innan de konsumeras som t.ex. spannmål och mjölkprodukter. Eftersom mjölk, spannmål samt köttproduktion är några av de inriktningar som dominerar i Vingåker (och som måste skickas vidare till mejeri eller slakteri), upplever tjänstepersoner inom kommunens förvaltningar att det inte är helt lätt att köpa in lokala livsmedel utifrån det utbud som finns. Även en av lantbrukarna som intervjuades och som är ordförande för LRF i Vingåker kunde se att det inte är så lätt för kommunen att köpa lokalt producerade livsmedel inom kommunen. Han fann det också lite märkligt att det finns väldigt många jordbruksföretag i Vingåker som producerar olika livsmedel, men som samtidigt inte är färdiga att köpa för kommunen.

Tror inte att det finns någon större näring i Vingåker [...]. Så då kan det ju tyckas konstigt att det ska vara så svårt att få fram något av alla dom produkter som vi producerar, så tokigt blir det. (LRF-ordförande, Vingåker).

En av förklaringarna till varför inte fler lantbrukare levererar till kommunen enligt LRF ordföranden, är att flera av lantbruksföretagen har blivit så pass stora att det inte är värt besväret att leverera till exempelvis skolköken eller kommunens andra offentliga kök. Och i synnerhet inte när flertalet av dessa företag redan har upparbetade kontrakt med slakterier eller mejerier som är väldigt kostnadseffektiva. Likväl finns det enstaka producenter som levererar direkt eller indirekt till kommunen och det kan då handla om rapsolja, nötkött och vid speciella tillfällen även sniglar.

I och med att det finns mycket vildsvin samt hjort i Vingåker har kommunen köpt in vilt då jakt bedrivs. Jakten på vildsvin har i sig blivit en större tillställning som är tänkt att arrangeras årligen. Enligt kommunens måltidschef utgör viltköttet en betydande del av maten som serveras inom de offentliga köken. *[V]i har mycket vilt på menyn. Där vill vi också ta ett ansvar för vildsvinen också eftersom vi har jättemycket vildsvin i kommunen.* Hon menar också att den här insatsen, att kommunen köper in viltkött, också stöttar lantbrukare i Vingåker då kommunen har problem med det stora antalet vildsvin. När det gäller upphandlandet av lokala livsmedel, sågs inte lagen om offentlig upphandling (LOU) som ett hinder bland de kommunanställda vilket den ofta annars görs (Granvik 2012). Flera av tjänstepersonerna samt kommunens måltidschef menar att kommunens storlek har betydelse i detta avseende då inköpen inte uppgår till så stora belopp. *Nej, jag upplever inte att det är jättesvårt, men sen är det ju just att vi är små, gör ju att det är möjligt på ett annat sätt.* (Kommunens måltidschef). I och med att kommunens inköp av lokalproducerade livsmedel inte rör sig om så stora belopp är det möjligt för kommunen att göra *direktupphandlingar* vilket förenklar upphandlingsprocessen avsevärt. Det centrala i detta är att kommunen ges stor frihet att välja mellan leverantörer eftersom det inte finns krav om konkurrensutsättning (Upphandlingsmyndigheten u.å.c). I Vingåkers fall blir det alltså möjligt att välja lokala producenter på ett sätt som inte hade varit möjligt vid ett traditionellt upphandlingsförfarande. LOU tycks därmed inte vara ett hinder för Vingåker kommun i dagsläget.

Sammanfattningsvis visar intervjuerna med kommundienstpersonerna att lagen om offentlig upphandling i dagsläget inte upplevs som ett hinder för kommunen att köpa in lokalt producerade livsmedel. Men däremot upplevs utbudet av färdiga (förädlade) livsmedel som kommunen kan köpa in som en begränsande faktor.

6. Betydelsen av lokalt producerad mat

6.1. Ekonomisk betydelse

I intervjuerna med både lantbrukare och kommunanställda blev det tydligt att kommunens inköp av lokalt producerade livsmedel generellt sett har väldigt liten ekonomisk betydelse. Ägaren till escargot-odlingen har levererat sniglar till kommunen vid enstaka tillfällen men enligt henne har den försäljningen inte varit viktig pengamässigt. Istället säljer hon sina grönsaker, sniglar och ägg via REKO-ringar. Och i intervjun med LRF-ordföranden hade han svårt och se hur kommunen skulle kunna lyfta den areella näringen i Vingåker något nämnvärt.

Så här, det dom kan göra konkret för att stötta, det tror jag är ganska lite eller marginellt, det är trevligt och bra PR för alla inblandade när man köper lokala produkter och sådär men det kommer aldrig gå att bära upp den här näringen ens lokalt. Det tror jag faktiskt inte. (LRF-ordförande, Vingåker)

Så som LRF ordföranden ser det är kommunen helt enkelt för liten för att inköpen skulle göra någon skillnad för de flesta av lantbrukarna i kommunen. Det kan konstateras här att det resonemang han för fram går tvärsemot vad som annars lyfts fram som något av det mest centrala inom lokalismen, det vill säga, att gynna lokala producenter i den egna bygden (Winter 2003; Hess 2008; McEntee 2010). Den förmodan som finns inom lokalismen, att exempelvis kommuner kan stötta lokala producenter ekonomiskt genom handel, stämmer alltså inte alltid överens med hur det faktiskt är i verkligheten. För å ena sidan betonas vikten av att handla lokalt inom lokalismen, då det blir som ett sätt att stärka den lokala ekonomin och säkra människors försörjning på landsbygden. Å andra sidan har lantbrukare som ordföranden för LRF i Vingåker, svårt att se hur kommunens uppköp av livsmedel skulle kunna ha någon substantiell ekonomisk betydelse för lantbrukare i Vingåker.

I intervjuerna med kommunens näringslivsansvarige och måltidschef, blev det uppenbart att även de var medvetna om att kommunens inköp av lokalproducerade

livsmedel i dagsläget har liten betydelse ekonomiskt sett. Vingåkers måltidchef berättade också att hon tror tjänstepersoner inom kommunen och den ”kommunala världen” tidigare har trott att deras inköp från lokala producenter skulle ha större betydelse för lantbrukare.

[V]i har haft en idé om att det skulle vara bra för dom lokala näringsidkarna att ha tryggheten i att man alltid kan sälja till kommunen, den grundtryggheten att ja men vi säljer till kommunen och då har vi alltid en säkrad inkomst. Men det har ju visat sig när man pratar med jordbrukare att det är en försummande liten del, det är helt obetydligt det vi köper. (Kommunens måltidschef).

Enligt kommunens måltidschef finns det också andra värden än enbart ekonomiska värden som kan vara betydelsefulla för lantbrukare. För några leverantörer har det till exempel varit viktigt med den marknadsföring som det kan innebära att sälja till kommunen. Och för andra kan det vara mer av en symbolhandling berättar kommunens måltidschef. Genom att leverera sina varor till kommunen och bland annat skolor får de chans till att erbjuda sina egna produkter och råvaror vilka de är stolta över. Enligt måltidschefen handlar det också om en ömsesidig glädje till orten och lantbruket i Vingåker som både kommunen och lantbrukare delar.

Men även om det kommunen köper in har liten betydelse i ekonomisk mening för de flesta lantbrukare, finns det trots allt exempel där kommunens uppköp har haft betydelse. Då ett par ville prova på kommersiell odling i Vingåker var det viktigt för dem i början att ha en säker kund som kunde köpa upp någorlunda stora volymer. Och det var här kommunen kom in i bilden och blev uppköpare av grönsakerna. Men när arbetsinsatsen blev för stor i förhållande till vad de tjänade, bestämde paret sig för att lägga ner sin verksamhet. I det här fallet menar Vingåkers måltidschef att kommunen åtminstone lyckades skapa goda förutsättningar för paret att komma igång med sin verksamhet och sälja grönsaker. Vad exemplet visar på är att en kommun potentiellt sett *kan* spela en viktig roll för just nystartade företag inom lantbruk. Att en kommun kan stötta lantbrukare på det här sättet skulle också kunna vara ett sätt att få fler att våga satsa på jordbruk. Det här eftersom kommunen kan vara en form av trygghet i uppstartsfasen som given eller en garanterad kund. I bästa fall skulle detta också kunna bidra till att livsmedelsproduktionen i Sverige ökar vilket också är i linje med Sveriges livsmedelsstrategi (Näringsdepartementet 2016a).

6.2. Närhet, etik och stöttandet av det lokala

Att kommunen köper livsmedel från lokala producenter handlar också om att stärka Vingåkersbygden enligt kommunens måltidschef. Som måltidschefen ser det, blir kommunens inköp av lokalt producerade livsmedel ett sätt att visa barn och unga att det är möjligt och försörja sig på lantbruk i Vingåker. På ett mer personligt plan är hon av uppfattningen att det också finns ett stort värde i att få veta historien bakom de livsmedel som produceras.

[M]an får ju en annan känsla när man får historien, det är nästan det jag tycker är mest värdefullt just med arbetet med närproducerat, att man får en historia bakom maten. (Kommunens måltidschef).

När hon berättar om sina besök på olika gårdar har hon kunnat ta del av lantbrukares historier om gårdar som gått i arv i flera generationer och att hon känner viss yrkesstolthet i detta, att kunna ha den här nära kontakten med lokala producenter som levererar nötkött till de offentliga köken i kommunen. I samband med att hon åker ut till lokala producenter är det inte otänkbart att nya relationer mellan kommunen och producenter uppstår eller också att befintliga relationer stärks. Detta är även något som förs fram i litteraturen, att sociala relationer och samhörigheten mellan producenter och köpare i en bygd främjas, då livsmedel köps från lokala producenter. I litteraturen om lokalism beskrivs det här som en återinbäddning av livsmedelsproduktionen i sociala relationer mellan människor. Den handel som sker i och med återinbäddningen kan i nästa led bidra till att bygdegemenskapen stärks (Du-Puis & Goodman 2005).

För kommunens upphandlingssamordnare handlar kommunens köp av lokalt producerade livsmedel delvis om att stötta bygden. *[D]et är väl att man på nåt sätt vill stötta bygden, det vill man ju.* Men hon ser också ett värde i att barn och ungdomar på skolorna får bättre förståelse kring matens tillkomst. Vingåker kommuns samhällsstrateg förstärker den här bilden och menar att det är viktigt att de yngre förstår varför det är bra med lokalt producerad mat.

[D]et är ju jätteviktigt att dom här växer upp med en annan medvetenhet [...] att dom tar med sig det här medvetandet när dom själva ska handla mat när dom blir vuxna i affären, att göra just dom här medvetna valen och veta vad skillnaden är på en lokal produkt som kanske kostar lite mer än en annan och vad är det man ska titta på. Så det känns ju som ett otroligt viktigt hållbarhetsperspektiv i framtiden att vi börjar med våra barn och ungdomar. (Kommunens samhällsstrateg)

Att öka medvetenheten bland unga när det gäller produktion av livsmedel gäller inte bara lokalproducerad mat enligt kommunens samhällsstrateg, utan det gäller mat överlag och dess påverkan på klimatet. Om det förs diskussioner om hållbar livsmedelsproduktion menar hon också att eleverna får med sig ett hållbarhetstänk så att de i framtiden blir "hållbara konsumenter". Det som tjänstepersonerna för fram här som viktigt är alltså att det finns en poäng i att förmedla kunskap till eleverna om lokalproducerade livsmedel och varför det kan vara viktigt. Något DuPuis och Goodman (2005) beskriver som en central del inom lokalismen är *ethics of care* vilket i det här sammanhanget handlar om etisk konsumtion. Enligt det här synsättet är konsumtion av lokalproducerade livsmedel ett mer etiskt sätt att konsumera livsmedel på. Det kan exempelvis handla om att människor vill stötta lokala producenter som de vet tar hand om sina djur på ett bra sätt eller att de ser värdet i att gynna lantbruket i bygden av för dem ekonomiska eller miljömässiga skäl (Höglund 2020). Genom att eleverna förstår värdet av lokalt producerade livsmedel får de alltså med sig kunskaper om etisk konsumtion från skolan och därmed bättre förståelse kring lantbrukares situation och maten de producerar. DuPuis och Goodman (2005) beskriver också i sin artikel att förespråkare för lokalproducerat ofta lyfter fram etisk konsumtion som ett sätt att främja bygdegemenskapen. Utifrån det resonemang kommunens samhällsstrateg lyfter fram, framstår det som att kommunens val av närproducerade livsmedel ses som ett sätt att fostra elever i konsumentkunskap. En konsumentkunskap som syftar till att uppmuntra eleverna till ett mer etiskt konsumerande och som tar hänsyn till produktionssätt, hållbarhetsaspekter och inte enbart priset.

6.3. Landskapets betydelse

Vingåker kommuns måltidschef ser alltså flera värden i att stötta lokala livsmedelsproducenter inom kommunen. Dels handlar det om att stärka Vingåkersbygden och stötta det lokala i den mån det går, men det handlar också om att visa vad som är attraktivt med just Vingåker.

[F]ör oss som kommun handlar det inte om volymerna eller vilken råvara det är, det handlar ju mycket om det här att vi vill lyfta Vingåker, visa vad Vingåker har att erbjuda. Visa hela landskapet och vilken fantastisk landsbygdskommun vi är, så att det är ju ett sådant mervärde för oss och det tycker ju lantbruket också (kommunens måltidschef)

Men även flera andra tjänstepersoner på kommunen lyfte fram landskapet som något viktigt att bevara för de som bor och verkar i Vingåker; däribland kommunens miljö- och folkhälsosamordnare samt kommunens samhällsstrateg. Kommunens

samhällsstrateg berättade att när mjölkgårdar har lagts ner i Vingåker har detta inneburit att färre djur betar på markerna vilket har lett till viss igenväxning. Nedläggandet av gårdar och allt vad det innebär med förlusten av betades djur i landskapet kan till viss del ses som en konsekvens av globaliseringen. På grund av det globaliserade livsmedelssystemet är lantbrukare tvungna till att konkurrera med andra länder som kan producera livsmedel till lägre priser. I förlängningen ses det här som ett hot mot det förespråkare för (europeiska) lokalismen vill skydda och bevara dvs. europeiskt kulturarv och det europeiska kulturlandskapet (DuPuis & Goodman 2005). Det var heller inte enbart kommunanställda som såg det som viktigt att bevara jordbrukslandskapet i Vingåker, utan även LRF ordföranden i Vingåker gav uttryck för detta. *[V]i har ett jättefint naturodlingslandskap här i Vingåker som är jätte uppskattat.* Värnande om kulturlandskapet kan förstås utifrån den del av lokalismen som vill bevara bilden av den europeiska landsbygden som karaktäriseras av småskaligt familjejordbruk, lantliga naturmiljöer och levande rurala samhällen.

6.4. Svenska livsmedel och livsmedelsförsörjning viktigast

När det gäller lantbrukares syn på lokalt producerade livsmedel verkar det viktigaste vara att livsmedlen är producerade i Sverige. Att livsmedlen är producerade i just Vingåker tycks vara mindre viktigt för lantbrukarna än vad det är för tjänstepersonerna på kommunen. Ordföranden för LRF i Vingåker som själv driver en mjölkgård anser att det viktigaste är att livsmedlen som kommunen köper in är svenska. Om maten kommer från just Vingåker eller inte har mindre betydelse för honom. *Jag har väl personligen lite svårt och kanske se något egenvärde i att det är producerat just inom våran kommuns gränser.* Samtidigt är han noga med att påpeka att han inte på något sätt är emot lokalt producerade livsmedel men att det är helheten som räknas och att det viktigaste då är att maten är producerad i Sverige. Däremot tycker han att det är bra att jobba utefter mottot att livsmedel inom Sverige på sikt blir mer och mer närproducerade. Han vill också betona att det är först nu på senare tid som det har blivit populärt med lokalproducerad mat. Så som han upplever det har det länge gällt att producera mycket till låga priser vilket lantbrukare i sin tur har fått anpassa sig efter. Av denna anledning tror han att även andra lantbrukare i kommunen har lite svårt och se poängen med att mat som konsumeras inom kommunen just kommer från Vingåker.

Jag tror nog kanske generellt att om du skulle fråga lantbrukarna i Vingåker att dom har kanske lite svårt och förstå vad det är som är så bra med närproducerat, liksom att vi just i Vingåker äter sånt som kommer ifrån just Vingåker, när det för några år sedan inte hade någon som

helst betydelse om det kom ifrån vare sig Argentina eller Nya Zeeland och det blir ju ett hopp mellan ytterligheterna får jag lov att säga (LRF-ordförande, Vingåker)

LRF- ordföranden i Vingåker upplever det alltså som att önskemålen kring matens ursprung kan variera mycket. Detta då livsmedlens ursprung tidigare har haft liten betydelse men att maten nu ska vara producerad väldigt nära konsumenten.

På frågan om varför lokalt producerade livsmedel är viktigt, ansåg ägaren till escargot-odlingen bland annat att Sveriges låga självförsörjningsgrad är ett av flera skäl. *Jag tror det är en fråga som inte behöver ett svar, Sverige har väldigt låg självförsörjningsgrad. Nästan all mat blir importerad.* I dagsläget är Sveriges självförsörjningsgrad nere på 50 % (siffran är en sammanvägning av all mat som konsumeras) vilket kan jämföras med siffran 75 procent vid 1990-talet (LRF 2020). När det gäller just Vingåker kommun, berättade flera av tjänstepersonerna att kommunens säkerhetsstrateg har tittat närmre på kommunens möjligheter till självförsörjning vid kris. Enligt kommunens samhällsstrateg finns det mycket att förbättra i nuläget gällande den lokala resiliensen som hon menar samhället har byggt bort.

Samhällsstrukturen har ju byggt bort det, med väldigt mycket import och annat, så att konkurrensfördelar i all ära men det skapar ju ett väldigt oresilient samhälle när man behöver stänga ner eller snäva ner någonting. (Kommunens samhällsstrateg)

Som det framgår i citaten finns alltså en medvetenhet om Sveriges (och Vingåkers) låga nivå av livsmedelsförsörjning både bland lantbrukare och kommunens tjänstepersoner.

7. Ekologisk hållbarhet

7.1. Transporters betydelse

Enligt kommunens miljö- och folkhälsosamordnare är det viktigt att välja lokalt producerade livsmedel av andra skäl än att enbart gynna den areella näringen i Vingåker. För henne är det viktigaste att minska koldioxidutsläppen och av den anledningen tycker hon att det är viktigt att köpa lokalt om det innebär mindre koldioxidutsläpp. *[J]a framförallt för mig så handlar det om i grund och botten om utsläppminimering av koldioxidutsläpp faktiskt, om jag får vara så tråkig. Samtidigt skulle hon inte köpa lokalt producerade livsmedel om det medför större klimatpåverkan än livsmedel som exempelvis kommer från ett annat land. Här resonerar miljö- och folkhälsosamordnaren på ett sätt som knyter an till begreppet och debatten om *food miles* (Hess 2008). Debatten om korta och långa transporter förs både bland de som förespråkar lokalism och de som förhåller sig mer kritiska. Ett vanligt argument från förespråkare inom lokalismen är att lokal mat är mer ekologiskt hållbar eftersom det innebär kortare transporter och därmed mindre koldioxidutsläpp (Hess 2008). Det som kommunens miljö- och folkhälsosamordnare ger uttryck för här, är den komplexitet som kan finnas i valet mellan olika livsmedel då närproducerade livsmedel kan ha större klimatpåverkan än motsvarande livsmedel från annat land. Även om närproducerad mat leder till kortare transporter är det alltså inte säkert att utsläppen av koldioxid blir mindre än importerade livsmedel (Wretling 2010).*

LRF-ordföranden i Vingåker och ägaren till escargot-odlingen ser också en poäng i att den närproducerade maten kan innebära mindre koldioxidutsläpp på grund av kortare transporter. Men ordföranden för LRF i Vingåker anser samtidigt att fokus bör vara på livsmedel som transporteras från andra länder till Sverige, snarare än transportererna inom Sverige. *[M]an får ju titta var det har betydelse och vid riksgränsen där har det ju viss betydelse. Till skillnad från kommunens miljö- och folkhälsosamordnare anser båda lantbrukare att det viktigaste är att livsmedlen är producerade i Sverige. Med andra ord värderar båda lantbrukare svenskproducerade*

livsmedel högre framför utländska och ekologiska livsmedel, som i själva verket skulle kunna ha en lägre klimatpåverkan. Deras synsätt kan tyckas vara självklart då det ligger i deras intresse att konsumenter i Sverige köper deras produkter. Men sett utifrån ett hållbarhetsperspektiv kan det alltså vara idé att påpeka att vissa livsmedel producerade i andra länder kan vara mer klimatsmarta. Det kan exempelvis handla om att importerade livsmedel har producerats under ett mer effektivt och mindre miljöbelastande jordbruk där också transporterna är mer effektiva.

7.2. Ekologiskt eller lokalproducerat

I den mån det går prioriterar kommunen lokalt producerade livsmedel från Vingåker och omnejd framför ekologiska livsmedel som kommer från andra delar av Sverige eller andra länder. Enligt måltidschefen i Vingåker är detta vad både politiker och medborgare inom kommunen önskar.

ah det är klart klart klart, vi prioriterar närproducerat, det är det som politiken vill, det medborgarna vill, det står solklart överst på listan. Vi har ett mål på 40 procent ekologiskt men vi lever inte upp till det och när vi nu har riktigt tuffa ekonomiska besparingskrav så har vi valt att behålla det här närproducerade och tälla på det ekologiska. Vi försöker hitta vägar och köpa mer ekologiskt såklart men priset är en avgörande faktor, sen vårt lokala är ju oftast KRAV också men så att det blir både och. (Kommunens måltidschef).

Därefter prioriteras svenska livsmedel i största allmänhet. När det gäller exempelvis kött så är allt svenskt. Det nötkött som serveras inom skola och äldreomsorgen kommer från producenter som befinner sig inom en radie av 2,5 mil, vilket kommunen definierar som lokalproducerat. Vidare har kommunen ett mål om att 40 procent av maten som serveras inom de offentliga köken ska vara ekologisk. Som det framgick ovan når kommunen inte upp till det målet på grund av ekonomiska besparingskrav. I och med att lokalproducerad mat prioriteras högre har de valt att minska andelen ekologiskt som nu utgör cirka 30 procent av all mat inom de offentliga köken. När det kommer till ekologiskt eller konventionellt jordbruk anser Vingåkers måltidschef att det inte är antingen eller, utan båda produktionsformer behövs.

KRAV är ju superbra för att hitta nya hållbara vägar men vi klarar inte att ställa om hela jordbruket till KRAV, då har vi inte tillräckligt med utrymme i Sverige för att producera längre. (Kommunens måltidschef)

Ett problem hon ser med den ekologiska produktionsinriktningen är att avkastningen är mindre vilket i förlängningen blir problematiskt sett till den mängd jordbruksmark som finns i Sverige. Av den anledningen anser hon att det är viktigt att stötta båda produktionsinriktningar. LRF-ordföranden i Vingåker är av liknande uppfattning. *Om vi ställer om all produktion i Sverige till ekologisk, så kommer livsmedelsförsörjningen minska ganska ordentligt.* Utifrån detta är han också skeptisk till målet om att 60 procent av maten inom kommuners verksamheter ska vara ekologisk till 2030. Sett till det svenska jordbruket tror han det blir svårt att nå målet med tanke på att den ekologiska produktionen idag utgör en liten del av livsmedelsproduktionen i Sverige. Han tror inte heller att ekoproducenter i Sverige skulle vilja att den ekologiska matproduktionen ökade i en sådan omfattning eftersom ekoproducenter ser ett värde i att vara egen nisch. Den andre lantbrukaren, ägaren till escargot-odlingen, hon är av åsikten att ekologiskt är väldigt viktigt och för henne är det en självklarhet att odla ekologiskt. Trots detta håller hon fast vid att det viktigaste enligt henne är att köpa svenska livsmedel framför ekologiska livsmedel om de är importerade. Utifrån lantbrukarnas perspektiv men också bland flera av tjänstepersonerna på kommunen, förefaller det alltså som att svenska livsmedel anses vara viktigare än ekologiska som är importerade.

Vad gäller kommunens totala inköp av livsmedel utgör det lokalproducerade en liten del. Men då det är möjligt att välja, väljer kommunen alltså lokalproducerat framför ekologiskt. Att kommunen prioriterar lokalproducerade livsmedel oavsett produktionsform (ekologiskt eller konventionellt) kan jämföras med hur det lokalproducerade inom lokalismen ofta är det viktigaste. Enligt Winter (2003) är det inom rörelsen inte sättet maten produceras på, som är viktigast, utan snarare idén om att stödja och värna om det egna lantbruket (Winter 2003). Kommunens näringslivsansvarige bekräftade den här bilden men framhöll också det lokala som en del av ett hållbarhetstänk. *[J]ag menar det här med lokalproducerat det går ju såklart hand i hand med hållbarhet.* Hon tycks därmed göra något av ett antagande att det lokalproducerade är förenat med hållbarhet, vilket det också kan vara i vissa fall (Hess 2008). Men det finns också kritiker som ser en risk med att likställa det lokalproducerade med miljömässig hållbarhet. Som Winter (2003) skriver, kan lokalproducerade livsmedel inbegripa en rad olika produktionsformer som kan vara mer eller mindre miljömässigt hållbara. Det kan innebära att en lokalproducent till exempel använder sig utav konstgödsel, eller brukar jorden på intensivt sätt som på sikt leder till jorderosion eller markpackningsskador. I ljuset av detta finns det alltså anledning till att också ha ett kritiskt perspektiv till det lokala.

7.3. Målkonflikter

Flera av de intervjuade tjänstepersonerna på kommunen vittnade om att det kan vara svårt att avgöra vilka hållbarhetsaspekter som bör prioriteras. Vingåkers måltidschef frågade sig exempelvis om det är den biologiska mångfalden eller om det är klimatutsläppen som ska prioriteras. Hon berättade att hon är medveten om att även nötköttet kommunen köper från lokala producenter har stor klimatpåverkan. Trots det faktumet ser hon och andra tjänstepersoner på kommunen också ett värde i att gynna den biologiska mångfalden med fribetandes kor. Även kommunens samhällsstrateg upplever att det kan vara svårt att veta vad som är mest hållbart när det kommer till valet av livsmedel inom kommunens verksamheter.

Men att en del av det här, hållbara maten är ju också lokalproducerad, så att det här är ju alltid en balansgång, vad är mest hållbart? Ekologiskt från ett annat land eller att en produkt är lokalproducerad, det är komplext! Här har vi alla dom parametrarna så att säga, vi djupdyker inte utan det kan vara; det här är ekologiskt, eller det här är hållbart producerat, eller det här är lokala produkter.(Kommunens samhällsstrateg).

Det som kommunens samhällsstrateg och måltidschef ger uttryck för är att det inte är helt enkelt att veta vad som är mest hållbart eller vad som ska prioriteras; minskade klimatutsläpp, lokalproducerat eller biologisk mångfald? I kommunens policy-dokument (Vingåker kommun 2009c) om ett hållbart Vingåker, finns till exempel mål om bevarandet av den biologiska mångfalden. Detta samtidigt som det i kommunens måltidspolitiska program finns mål om att maten som serveras ska vara klimatsmart men också närproducerad (Vingåker kommun 2017b). Vad som står i dessa strategiska dokument är en sak och i praktiken en annan eftersom det kan vara svårt att uppfylla målen om biodiversitet, lokalproducerat, och minskade utsläpp samtidigt. Ett konkret exempel är hur kommunen valt att skära ner på ekologiska livsmedel till förmån för lokalproducerade livsmedel. Delar av det lokalproducerade är förvisso ekologiskt, men om kommunen i högre utsträckning skulle gynna biologisk mångfald och ekologiska livsmedel, skulle kommunen kanske behöva minska på det lokalproducerade istället. Det här visar att målkonflikter uppstår i valet mellan olika livsmedel. Berörda tjänstepersoner kan alltså behöva välja mellan livsmedel som är mer ekologiskt hållbara och lokalt producerade, som i själva verket kan ha en större miljöbelastning men som kan ha andra värden som är viktiga för dem.

8. Avslutande diskussion

Syftet med detta arbete har varit att ge en bild av hur lantbrukare och ansvariga tjänstepersoner i en landsbygdskommun resonerar kring frågor som rör livsmedelsproduktion och ekologisk hållbarhet. En viktig del i uppsatsen har också varit att visa på vilka svårigheter och möjligheter som är kopplade till en kommuns inköp av lokalproducerade livsmedel. När det gäller det sistnämnda har tillgången till lokalt producerade livsmedel varit något av ett hinder för kommunen. För det första är variationen av livsmedelsproducenter ganska liten. Och för det andra behöver en stor del av livsmedlen som produceras i Vingåker förädlas. Detta påverkar i sin tur kommunens möjligheter till att köpa in mer lokalt producerade livsmedel. Samtidigt visade det sig att flera av kommuntjänstepersonerna inte upplevde att lagen om offentlig upphandling var ett hinder vid inköp av lokalproducerade livsmedel.

Mot bakgrund av det som framkom i intervjuerna gick det också att konstatera att det fanns en skillnad i sättet att se på lokalproducerad mat i Vingåker. Medan kommuntjänstepersoner överlag framhöll det som viktigt att kommunen köper lokalt producerade livsmedel från Vingåker, menade LRF ordföranden i Vingåker att de flesta lantbrukare i Vingåker nog inte gör samma bedömning. Sett utifrån lokalismen är det här intressant eftersom gynnandet av lokalproducenter i det här fallet kan sägas vara självaste kärnan i lokalismen (Hess 2008). Ordföranden för LRF i Vingåker ansåg att det istället är viktigare att maten som konsumeras i kommunens verksamheter är svenskproducerad.

Annat som framkom i intervjuerna med lantbrukare och tjänstepersoner på kommunen var att det kommunen köper lokalt från Vingåker överlag har väldigt liten ekonomisk betydelse för producenter. Därmed inte sagt att kommunens handel med lokala producenter är betydelselös, för varken kommunen eller lantbrukare. I intervjuerna visade det sig exempelvis att vissa lantbrukare såg försäljningen till kommunen som fördelaktig eftersom det innebar viss marknadsföring för deras produkter. Enligt kommunens måltidschef var det för vissa lantbrukare också en symbolhandling. Sett till kommunens inköp från lokala producenter skulle även kommunens inköp kunna ses som en symbolhandling eftersom inköpen för det mesta har liten ekonomisk betydelse för lantbrukare. Trots att det kan vara svårt att stödja lantbrukare såtillvida att det får ekonomisk betydelse, uppfattar jag det som att det

fanns en utbredd vilja bland flertalet av tjänstepersonerna på kommunen att stödja lantbruket i bygden. Det går alltså att tala om en slags lojalitet till bygden och gemenskapen. Winter (2003) benämner det här som en symbolisk bygdegemenskap där det lokala omhuldas samtidigt som en stor del av maten som handlas (i detta fall av kommunen) inte är lokalproducerad. I Vingåker kommuns fall verkar detta stämma ganska väl i och med att den absolut största delen av livsmedlen som köps in, inte är lokalproducerade; samtidigt som viljan finns att stödja lokalproducenter.

Men om kommunens tjänstepersoner är medvetna om att kommunens inköp av lokalproducerade livsmedel har väldigt liten ekonomisk betydelse för lantbrukare, vad finns då för andra motiv för kommunen att köpa lokalproducerad mat? Som jag har redovisat i resultatet finns också andra värden tjänstepersoner ser som viktiga och som knyter an till olika delar av lokalismen. Dessa värden handlar om samhörighet, hållbarhet, bevarandet av odlingslandskapet i Vingåker och kunskapsförmedling om varför det är viktigt med lokalproducerad mat. Det är värden som kan kopplas till ett etiskt konsumerande eller *ethics of care*. Och ur kommunens synvinkel, så som jag förstår det, blir stöttandet av lokalproducenter därmed ett sätt att få till synergieffekter och som genererar alla dem här värdena. Med det sagt har jag fått intrycket av att kommunens inköp av lokalproducerade livsmedel inte främst handlar om miljömässig hållbarhet, utan snarare om viljan att prioritera det som gynnar Vingåkersbygden eller kommunen i stort. Därmed inte sagt att kommunen helt åsidosätter miljöaspekten, utan som det framgick i intervjuerna med tjänstepersonerna, så finns ofta ett miljötänk med i bilden.

När det gäller lantbrukarnas men också i viss utsträckning tjänstepersonernas syn på det svenskproducerade, skulle detta kunna jämföras med vad som kallas för defensiv lokalism. Det innebär att det lokalproducerade skyddas och värnas om gentemot utländska produkter, men då mer på en nationell och politisk nivå (Winter 2003). I likhet med vad som står i svenska livsmedelsstrategin (Näringsdepartementet 2016a) vill svenska lantbrukare också att den inhemska produktionen och konsumtionen av svenska livsmedel ska öka. Om konsumtionen av inhemska livsmedel ökar, minskar sannolikt konsumtionen av utländska livsmedel; och detta samtidigt som Sveriges egen produktion och livsmedelsförsörjning tryggas. Utländska och i vissa fall mer ekologiskt hållbara livsmedel kan därmed väljas bort till förmån för svenska och lokalproducerade livsmedel vilket kan liknas vid defensiv lokalism. Den utbredda viljan till att bevara jordbrukslandskapet i Vingåker kan även den i viss utsträckning kopplas till defensiv lokalism. Såsom det står i livsmedelsstrategin ska kulturlandskapen och kulturmiljöer bevaras (Näringsdepartementet 2016b) vilket också tjänstepersonerna på kommunen, men även lantbrukare ser som viktigt. Den defensiva lokalismen handlar i det här fallet alltså om att försvara

eller bevara kulturmiljöer och landskapsbilden. Och då framförallt på nationell-
men också lokal nivå (Winter 2003; DuPuis & Goodman 2005).

Avslutningsvis har det framkommit i denna studie att Vingåker kommuns inköp av
lokalt producerade livsmedel handlar om mer än att "bara" stötta lantbrukare eko-
nomiskt. Vad som förefaller vara viktigare är upprätthållandet av en bygdegemen-
skap. Utöver detta var det tydligt i intervjuerna med kommuntjänstepersonerna att
det finns målkonflikter som anställda inom kommunen har att förhålla sig till, i
valet mellan olika livsmedel. Om andra kommuner har liknande målkonflikter att
hantera är det inte otänkbart att målkonflikterna skulle kunna ha betydelse för upp-
fyllandet av målen i livsmedelsstrategin. I Vingåkers fall valde kommunen att
minska andelen ekologiska livsmedel för att istället kunna ha kvar mer av det lo-
kalproducerade. Om fler kommuner gjorde samma prioritering, är det inte osanno-
ligt att det skulle kunna ta längre tid för Sverige att nå målet om att 60 procent av
kommuners livsmedelsinköp ska vara ekologiska.

Referenser

- DuPuis, E.M. & Goodman, D. (2005). Should we go “home” to eat?: toward a reflexive politics of localism. *Journal of Rural Studies*, 21 (3), 359–371.
<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2005.05.011>
- Granvik, M. (2012). The Localization of Food Systems — An Emerging Issue for Swedish Municipal Authorities. *International Planning Studies*, 2012, 13
- Hess, D.J. (2008). Localism and the Environment: Localism and the Environment. *Sociology Compass*, 2 (2), 625–638. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2007.00082.x>
- Hildreth, P. (2011). What is localism, and what implications do different models have for managing the local economy? *Local Economy*, 26 (8), 702–714.
<https://doi.org/10.1177/0269094211422215>
- Höglund, A. (2020). What shall we eat? An Ethical Framework for Well - Grounded Food Choices. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Kaijser, L. & Öhlander, M. (red.). (2011) *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur
- McEntee, J. (2010). Contemporary and traditional localism: a conceptualisation of rural local food. *Local Environment*, 15 (9–10), 785–803.
<https://doi.org/10.1080/13549839.2010.509390>
- Näringsdepartementet (2016a). *En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet*. (Kortversion regeringens proposition 2016/17:104). Stockholm: Regeringskansliet.
https://www.regeringen.se/4908a0/contentassets/89c5b3e5d23f473d843d12f12379d07b/livsmedelsstrategin_kortversion_170130.pdf

- Näringsdepartementet (2016b). *En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet*. (Regeringens proposition 2016/17:104). Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/490897/contentassets/256cc25ab5a84db7a76730abb9cc3773/en-livsmedelsstrategi-for-sverige-fler-jobb-och-hallbar-tillvaxt-i-hela-landet-prop-2016-17-104.pdf>
- Rytkönen, P., Bonow, M.A., Wramner, P., & Södertörns högskola (2013). *Från matproduktion till gastronomi*. Huddinge: Södertörns högskola.
- Röös & Wivstad (u.å.) *Närproducerat och/eller ekologiskt – vad ska vi välja?* Epok. 1-2
https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/epok/dokument/lo-kalt_vs_eko_1909_web.pdf
- Saifi, B., Drake, L., Ebbersten, S., & Centrum för uthålligt lantbruk (2009). *Svenskt jordbruks hållbarhet och kommunernas roll*. Uppsala: Centrum för uthålligt lantbruk, Sveriges lantbruksuniversitet (CUL).
- Techane Bosona & Girma Gebresenbet (2018). Swedish Consumers' Perception of Food Quality and Sustainability in Relation to Organic Food Production. *Foods*, 7 (4), 54. <https://doi.org/10.3390/foods7040054>
- Teorell, J., & Svensson, T. (2007). *Att fråga och att svara*. 1:4 uppl., Stockholm: Liber
- Vingåker kommun (2020a) *Kommunal utvecklings- och serviceplan för Vingåkersbygden*. 2020. Kommunstyrelsen.
- Vingåker kommun (2009c). *Policy för ett hållbart Vingåker*. 2009. Kommunfullmäktige.
- Vingåker kommun (2017b). *Måltidspolitiskt program Vingåkers kommun*. 2017-2019. Kommunledningsförvaltningen
- Winter, M. (2003). Embeddedness, the new food economy and defensive localism. *Journal of Rural Studies*, 19 (1), 23–32.
[https://doi.org/10.1016/S0743-0167\(02\)00053-0](https://doi.org/10.1016/S0743-0167(02)00053-0)
- Wretling, A. (2010). *Hållbar konsumtion av Jordbruksvaror*. Rapport 2010:19. Jönköping: Jordbruksverket.
https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra10_19.pdf

Webbsidor

Collins Dictionary (u.å.). *Localism*.

<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/localism> [2021-05-01]

EU (u.å) *Långsiktig strategi för 2050*

https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2050_sv [2021-05-31]

Ekomatcentrum (2020). *Andelen ekoinköp ökar i kommunerna*.

<https://www.pressmachine.se/pressrelease/view/andelen-ekoinkop-okar-i-kommunerna-24346> [2021-06-02]

Gauffin, K. (2020). *Ingen semester för REKO-ringar*. Jordbruksaktuellt. 8 september. <https://www.ja.se/artikel/2226781/ingen-semester-fr-reko-ringar.html> [2021-05-31]

Livsmedelsverket (2021). *Fakta om offentliga måltider*.

<https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/maltider-i-varld-skola-och-omsorg/fakta-om-offentliga-maltider#Livsmedelsink%C3%B6p> [2021-05-31]

LRF (2020). *Självförsörjning*

<https://www.lrf.se/politikochpaverkan/foretagarvillkor-och-konkurrenskraft/nationell-livsmedelsstrategi/sjalvforsorjning/> [2021-06-02]

Upphandlingsmyndigheten (u.å.a). *Om regler för upphandling*.

<https://www.upphandlingsmyndigheten.se/regler-och-lagstiftning/om-regler-for-upphandling/> [2021-06-02]

Upphandlingsmyndigheten (u.å.b). *Tröskelvärden och direktupphandlingsgränser*.

https://www.upphandlingsmyndigheten.se/regler-och-lagstiftning/troskelvarden-och-direktupphandlingsgran-ser/#tr%C3%B6skelv%C3%A4rden_och_direktupphandlingsgr%C3%A4ns_i_kronor_sekfr%C3%A5n1januari2020 [2021-06-02]

Upphandlingsmyndigheten (u.å.c). *Direktupphandling*. <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/inkopsprocessen/forbered-upphandling/valja-upphandlingsforfarande/direktupphandling/>

[2021-06-02]

